

Sınıf Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerdeki Kavram Yanılgılarını Tespit Etmek İçin Tercih Ettiği Yöntem ve Teknikler

(Bu çalışmanın bir kısmı 5. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.)

Çiğdem BAKI,¹ Seher YARAR KAPTAN²

Öz

Bilgilerin yapı taşları olarak görülen kavramlar öğretim programlarının temel öğelerinden biridir (MEB, 2005). Sosyal bilimlere ait kavramların öğretimine sosyal bilgiler dersi ile başlamaktadır. Bunun yanında Doğanay (2005) kavram odaklı sosyal bilgiler öğretiminin sosyal bilgiler dersini ezberden kurtarabileceğini vurgulamaktadır. Nitekim 2004 ilköğretim programında kavram öğretimine oldukça önem verildiği görülmektedir. Kavram öğretimi sürecinde en önemli aşamalardan biri öğrencinin sahip olduğu ön bilgilerini, yanlış algılamalarını, kavram yanılgılarını tespit etmektir (Alkış, 2009). Öğrenmenin var olan bilgiler üzerine inşa edildiği düşünüldüğünde kavram yanılgılarının tespit edilmesinin gelecek öğrenmeler açısından önem taşıdığı ortaya çıkmaktadır. Bu çalışmada, sınıf öğretmeni adaylarının sosyal bilgiler dersinde ilköğretim öğrencilerinin yaşadıkları kavram yanılgılarını tespit ederken kullandıkları yöntem ve teknikler incelenmiştir. Bu bağlamda literatürde rastlanılmayan başlıklardan biri olan “*Sosyal Bilgiler Dersinde Yaşanılan Kavram Yanılgılarının Tespit Edilmesinde Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler*” konusunda farklı bir bakış açısı sunmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kavram, Kavram Öğretimi, Kavram Yanılgısı, Kavram Yanılgılarının Tespiti, Sosyal Bilgiler Öğretimi,

Abstract

Concepts as seen building block of knowledge are the key element of curriculums (MEB, 2005). Social science concepts are taught via social studies classes. Besides, Doğanay (2005) emphasizes that teaching social studies focused on the concept can prevent memorization of social studies lesson. Indeed, a considerable importance is given to concept teaching in 2004 primary school curriculum. One of the most important stages of concept teaching process is specifying prior knowledge, wrong perceptions, and misconceptions of students. Identifying misconceptions is important because of learning is based upon the former knowledge. So, in this study, the methods and techniques determining misconceptions which are used by pre-service primary teachers are examined. In this way, a different perspective will be provided to the topic, one of rarely met in the literature, “*The methods and techniques used to specify misconceptions that is encountered in social studies lessons*”.

Key words: Concept, Teaching Concepts, , Misconceptions, Social Studies Education, Revealing, Misconceptions

¹ Ars. Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği ABD, Rize, Türkiye, cigdembaki@gmail.com

² Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, seheryarar@gmail.com

1. Giriş

1.1. Problem durumu

Sosyal bilgiler, bireyi bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle donatarak, üretken, problem çözebilen, hak ve sorumluluklarını bilen, toplumsal değerlere sahip, etkin vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan bir derstir. Amaçları doğrultusunda kullanacağı bilgileri sosyal bilimlerden alan disiplinler arası ve çok disiplinli bir çalışma alanıdır (Ata, 2006; Demircioğlu, 2006; Safran, 2008; Tanrıöğen, 2006). Öğrenciler sosyal bilimlere ve güncel hayata ait önemli kavramları ilk olarak sosyal bilgiler dersinde öğrenmektedirler. Sosyal bilgilerin amaçlarına ulaşabilmesi adına, ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgilerle ilgili temel kavramları çok iyi anlamaları gerekmektedir (Yazıcı ve Samancı, 2003). Bununla birlikte Ülgen'in (1988) de belirttiği gibi "herhangi bir disiplinde bilginin transferini yapabilmek, problemleri çözebilmek ve üst düzeyde zihinsel faaliyetleri geliştirerek bilgi üretebilmek için, hangi öğretim düzeyinde olursa olsun, o alandaki temel kavramların öğrenilmesi zorunludur."

Türk Dil Kurumu kavramı, "bir nesnenin veya düşüncenin zihindeki soyut ve genel tasarımı" olarak tanımlanmaktadır. Senemoğlu'na (2011) göre kavramlar düşünmeyi, sosyal ve fiziksel dünyayı anlamayı ve anlamlı iletişim kurmayı sağlayan zihinsel araçlardır. Farklı kaynaklarda kavramın farklı tanımlarına rastlanmaktadır, genel olarak kabul gören tanımlardan biri; benzer özellikleri olan insanları, eşyaları, olayları, eylem ya da fikirleri bir grup altında etiketlemek için kullanılan kelime ya da kelime grubudur (Akt. Alkış, 2009). Kavrama ilişkin yapılan değişik tanımlarda vurgulanan ortak noktalar, objeler arasındaki benzerlik ve ilişkilerden yola çıkılarak soyutlama ve sınıflandırmanın yapılması yani zihinde kategorilerin oluşturulmasıdır (Malatyalı ve Yılmaz, 2010). Ericson'a göre bir terim ya da sözcük; genel ve soyutsa, bir ya da iki sözcükle ifade edilebiliyorsa, uygulamada evrensel, belli bir zamana bağlı değilse ve ortak özelliklere sahip farklı özellikleri temsil ediyorsa kavramdır (Akt. Doğanay, 2005).

"Kavramlar bireyin son derece karmaşık ve ayrıntılı algısal yaşantısını özetler, soyutlaştırır ve böylece insanoğlunun bilim, teknoloji, kültür, sanat ve edebiyatı geliştirmesini sağlar" (Cüceloğlu, 2002). Olay ve fikirleri ortak özelliklerine göre gruplandırma yeteneği olmasaydı, dış dünyadaki her olayı teker teker öğrenmek zorunda kalacaktık. Bu sebeple kavramlar dünyayı anlamlandırmada ve iletişim kurmada büyük kolaylık sağlamaktadır (Cüceloğlu, 2002; Malatyalı ve Yılmaz, 2010). Kavram öğrenme, bireyin dünyaya gelmesiyle başlar ve hayatının sonuna kadar devam eder, bilişsel gelişime ve diğer öğrenmelere temel oluşturur (Senemoğlu, 2011; Ülgen, 1988). Bu bilgiler ışığında kavram öğrenmenin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Birey, önceki bilgileri ile yeni bilgileri arasında ilişki kurarak öğrendikleri bilgileri zihinlerinde yapılandırır. Kavramların etkili bir şekilde öğretilmesi için öncelikle öğrencilerin ön bilgilerini ve varsa yanlış algılamalarını tespit etmek gerekir. Bu bağlamda, bilgilerin kalıcı ve etkin olarak öğrenilmesini olumsuz etkileyen kavram yanlışlarının tespit edilmesinin ve giderilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Değişime ve dönüşüme oldukça dirençli olan kavram yanlışlarının giderilebilmesi için başlangıç noktası var olan kavram yanlışlarının tespit edilmesidir.

Kavram yanlışları ve kavram yanlışlarının giderilmesi hususunda kuramsal bilgiye ve farklı alanlarda yapılmış çalışmalara rastlamak mümkündür. Öte yandan kavram yanlışlarının tespit edilmesinde kullanılacak yöntem ve tekniklerle ilgili ayrıntılı bilgi yer almamaktadır. Yapılan bazı araştırmalarda kavram yanlışlarının tespitine değinildiği görülmüştür. Bu bağlamda literatürde kavram yanlışlarının tespit edilmesinde kullanılacak yöntemler olarak anlam çözümleme tabloları (AÇT), kavram ağları (KA) kavram haritaları (KH), açık uçlu sorular, tartışma etkinliği, resim

çizme, kelime ilişkilendirme, kavramsal testler, görüşme, tahmin-gözlem-açıklama (TGA), (Alkış, 2009; Köse ve diğ.2003; MEB, 2005) gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması önerilmektedir.

Bu çalışmada ise sınıf öğretmeni adaylarının ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sahip oldukları kavram yanlışlarını tespit etmede kullandıkları yöntem ve teknikler incelenerek “Sosyal Bilgiler Dersinde Yaşanılan Kavram Yanlışlarının Tespit Edilmesinde Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler” konusunda farklı bir bakış açısı sunmak amaçlanmıştır. İlgili literatür incelendiğinde kavram öğretimi ve kavram yanlışlarıyla ilgili araştırmaların son yıllarda artış gösterdiği görülmektedir. Kavram yanlışlarını belirlemede kullanılacak yöntem ve tekniklerle ilgili özellikle sosyal bilgiler öğretiminde çok fazla çalışmaya rastlanılmamıştır. Güneş vd.’nin (2010) öğretmenlerin kavram öğretimi, kavram yanlışlarını saptama ve giderme çalışmalarıyla ilgili yaptıkları araştırmanın bulgularına göre; öğrencilerde meydana gelen kavram yanlışlarını fen bilgisi öğretmenlerinin önemli bir kısmı (%63.3) ders işlerken soru-cevap şeklinde, sınıf öğretmenlerinin ise %60’ı sınav sonuçlarından ve soru-cevap şeklinde belirlemektedir. Yapılan birçok çalışmada, kavram yanlışlarının yeni öğrenilen kavramların yanlış öğrenilmesine sebep olduğu ve öğrencilerin zihninde oluşabilecek yanlış bir kavramın değişmeye dirençli olduğu belirtilmektedir (Akdağ, 2010; Aydoğan, vd., 2003; Büyükkasap, vd., 2001; Çakmak, 2006; Coştu, vd. 2007; Erdem, vd., 2001; Köksal, 2006).

Sosyal bilgiler eğitiminde kavram yanlışlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar diğer alanlara göre daha azdır ancak son yıllarda bu alandaki araştırmalarda artış söz konusudur. Kavram yanlışlarının belirlenmesine yönelik yapılan çalışmaların sonuçları birbirlerini destekler niteliktedir. Farklı sınıf düzeyi ve konularda yapılan bu çalışmalara göre öğrenciler sosyal bilgilerde geçen kavramlarla ilgili olarak birçok kavram yanlışına sahiptir. (Akdağ, 2010; Bal, 2011; Baloğlu Uğurlu, 2005; Bektaş ve Bilgili, 2004; Bozkurt, vd. 2004; Çakmak, 2006; Yazıcı ve Samancı, 2003).

Kavramları farklı yönlerden ele alan birçok çalışma mevcuttur. “Yapılandırmacı öğrenme sürecinde kavramlar ve önemi” isimli çalışmada Malatyalı ve Yılmaz (2010), kavramların özellikleri, sınıflandırılması, kavram öğrenme, öğretme ve gelişim süreçleri, kavram yanlışları ve kavram yanlışlarının önlenmesi ve giderilmesi için kullanılabilecek yöntem ve stratejileri değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada, kavram yanlışlarının yeni bilgileri anlamlandırmayı zorlaştırarak, öğrenmeyi olumsuz etkilemesine sık sık vurgu yapılmıştır. Köksal (2006), kavram öğretiminin ilkeleri ve kavram öğretiminde karşılaşılan güçlükleri, çoklu zekâ teorisi açısından incelediği çalışmasında, kavram yanlışlarının, kavram öğretiminde karşılaşılan güçlükler içerisinde olduğunu vurgular. Bunun yanında kavram yanlışlarının tespitinde ve giderilmesinde çoklu zekâ etkinliklerinden faydalanılması gerektiğini belirtir. Ocak ve Yurtseven (2009) yaptıkları araştırma sonucunda 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan inceledikleri iki ünitenin kavram yanlışlarının ortaya çıkarılması ve giderilmesi açısından yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Hâlbuki kavram yanlışlarını tespit etmeye ve gidermeye yönelik etkinliklerin kitaplarda olması gerektiğini belirtmişlerdir.

1.2. Problem

Eğitim fakültesi son sınıfta öğrenim görmekte olan sınıf öğretmeni adayları sosyal bilgiler dersi kapsamında ilköğretim öğrencilerinin sahip oldukları kavram yanlışları belirlerken hangi yöntem ve teknikleri kullanmaktadırlar?

2. Amaç

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde ilköğretim öğrencilerinin yaşadıkları kavram yanlışlarını tespit ederken tercih ettikleri yöntem ve teknikleri belirleyerek literatürde rastlanılmayan başlıklardan biri olan “*Sosyal Bilgiler Dersinde Yaşanılan Kavram Yanlışlarının Tespit Edilmesinde Kullanılabilecek Yöntem ve Teknikler*” konusuna farklı bir bakış açısı sunmaktır.

3. Yöntem

3.1. Araştırma modeli

Araştırma, toplanan verilerin detaylı bir şekilde ortaya konulması ve bu alanda yapılacak yeni araştırmalar için de bir taban oluşturması hedeflendiği için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, *algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlenmesi* olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

3.2. Çalışma grubu

Çalışma, 2009-2010 eğitim-öğretim yılı bahar yarıyılında Rize Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği A.B.D.’nda son sınıfta öğrenim görmekte olan 59 öğretmen adayı ile yürütülmüştür. Çalışma grubundaki öğretmen adayların 28’i kız öğrencilerden oluşurken, 31 de erkek öğrencidir.

3.3. Veri toplama aracı ve veri toplama süreci

Bu araştırmadaki veriler, çalışma grubundaki öğretmen adaylarının 2009-2010 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Sosyal Bilgiler Öğretimi Dersi kapsamında yürüttükleri proje ödevi raporlarından ve dönem sonu sınavından elde edilmiştir.

Proje ödevi, öğretmen adaylarına dönem başında 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan bir ya da birbiri ile ilişkili birden fazla kazanımla ilgili mevcut kavram yanlışlarının tespit edilmesi ve bu amaçla kullanılan her bir yöntem, teknik ve materyalin ayrıntılı bir şekilde rapor edilmesi ve dönem sonuna doğru belirlenen zamanlarda sınıfta sunumunu içermektedir. Aynı şekilde öğretmen adaylarının yaptıkları çalışmanın teyit edilmesi için dönem sonu sınavında bitirilmiş olan proje ödevlerinin özetlenmesi istenmiştir.

3.4. Veri analizi

Nitel araştırma Kuş’a (2009) göre, sosyal bağlama göre esneklik gösteren veri toplama tekniklerine dayanmaktadır ve nitel araştırmada esas olan derine gidilerek yüzeyin altındaki çıkarmaktır. Bogdan ve Biklen’e göre (1992) eğitim araştırmalarında öğrenci ders ödevleri ve sınavları, doküman analizinde kullanılabilecek önemli veri kaynakları arasında yer almaktadır. Bu çalışmada, araştırmacının amacına ulaşabilmek için öğretmen adaylarının ödev raporları ve sınavları doküman analizi yöntemiyle analiz edilmiştir.

Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsadığı gibi araştırmacılara da zaman ve para tasarrufu sağlamada katkıda

bulunmakta ve kolay ulaşılamayacak öznelerle ulaşımı sağlama, örneklem büyüklüğü, göreceli düşük maliyet gibi bu çalışmada da faydalanılan güçlü yönleri sahiptir (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu çalışmada öğretmen adaylarının dönem içi yaptıkları çalışmaların raporları ve dönem sonu sınavları incelenmiştir. Bu esnada her bir rapor ve sınav kâğıdı bulguların sunumunda kullanılmak üzere ve öğretmen adaylarının birbirinden ayırt edebilmek amacıyla numaralandırılmıştır. İlk aşamada her birinde yer alan yöntem ve tekniklerin dökümü çıkarılmıştır. Ardından iki araştırmacı bir araya gelerek bazı yöntem ve teknikleri öğretmen adayları açıklamaları ve yaptıkları çalışmalar göz önünde bulundurularak birleştirirken bazılarının ise (frekans 5'in altında) olanları diğer başlığı altında verilmesi uygun bulunmuştur. Çalışma, öğretmen adaylarının kullandıkları yöntem ve teknikleri tespit etmeyi amaçladığından verileri herhangi bir tema ya da kod altında toplama ihtiyacı görülmemiş olduğu gibi aktarılan veriler öğretmen adaylarının kendi cümlelerinden alıntılarla desteklenmiştir.

4. Bulgular

Öğretmen adaylarının ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler dersinde sahip oldukları kavram yanlışlarını tespit edebilmek amacıyla kullandıkları teknikleri tespit edebilmek amacıyla yapılan doküman analizi sonuçları önce tablolaştırılarak yüzde ve frekans değerleri verilmiş; ardından tabloların açıklanmasında öğretmen adaylarının bakış açılarını yansıtabilmek amacıyla bazı tekniklerle ilgili örnek cümleler verilmiştir.

Tablo 1. Öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersinde ilköğretim öğrencilerindeki kavram yanlışlarını tespit edebilmek amacıyla kullandıkları teknikler

Yöntem/teknik	Öğretmen adayı	f	%
Boşluk doldurma	1,2,4,6,7,10,11,13,16,17,20,21,22,24,26,27,30,31,32,33,34,35,36,37,39,40,41,42,44,45,46,47,48,49,52,54,55,57,58,59	40	67,8
Metafor	1,7,8,9,10,12,13,14,15,16,18,19,21,22,24,26,27,28,29,31,32,33,34,38,40,42,46,47,49,50,51,52,54,55,56,59	36	61,01
Doğru/ yanlış testi	1,2,4,6,8,9,10,12,14,16,18,20,21,30,33,36,37,40,41,44,45,47,49,51,54,56,57,58	28	47,45
Portfolyo	2,3,4,5,7,8,9,10,11,13,14,20,21,22,26,27,28,29,30,32,34,38,42,47,53,56,58,59	28	47,45
Çoktan seçmeli test	1,2,4,6,12,17,18,20,21,25,35,39,40,42,43,46,47,48,49,50,51,52,56,57,58	25	42,37
Açık uçlu soru	4,10,17,20,25,35,36,37,40,41,42,43,45,46,47,48,49,53,55,56,59	21	35,6
Kavram karikatürü	6,11,16,17,23,38,39,40,44,46,47,48,50,51,53,54,55,56,59	19	32,2
Tanımlama	3,5,8,9,11,13,14,15,19,22,26,27,29,30,33,37,38,55,59	19	32,2
Kavram haritası	11,12,16,20,23,25,35,36,37,38,44,47,48,49,50,58,59	17	28,81
Mülakat/ Görüşme	1,5,6,9,11,17,25,27,29,36,37,38,43,48,50,56	16	27,11
Kelime ilişkilendirme	13,20,27,35,38,41,45,58,59	9	15,25
Eşleştirme soruları	4,10,25,30,35,47,50,52	8	13,56
Bulmaca	15,19,25,31,33	5	8,47
Örnek olay	12,13,16,58,59	5	8,47
Diğer	5,6,8,9,11,16,23,27,28,41,44,45	12	20,33

Tablo 1’de görüldüğü gibi öğretmen adayları, ilköğretim sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin sahip oldukları kavram yanlışlarını tespit edebilmek için boşluk doldurma, metafor, doğru/yanlış testi, portfolyo, çoktan seçmeli test, açık uçlu soru, kavram karikatürü, tanımlama, kavram haritası, mülakat, kelime ilişkilendirme, eşleştirme soruları, örnek olay ve bulmaca olmak üzere on üç ayrı yöntem ve teknik kullanmışlardır. Bunlar arasında en çok tercih edilen yöntem/teknik ise 40 öğretmen adayının kullandığı boşluk doldurma sorularıdır.

Boşluk doldurma sorularını tercih eden öğretmen adayları bu tercihlerini şöyle ifade etmişlerdir:

Ö24: “... Boşluk doldurma yöntemi ile de kavramların anlamlarını bilip bilmediklerini araştırdık.”

Ö54: “...öğrenciyle birlikte yürüttüğümüz kavram yanlışlarını belirleme çalışmasında uygulamamızda boşluk doldurma, kavram karikatürü, metafor ve doğru/yanlış testlerini kullandık.”

Boşluk doldurma sorularının ardından en çok tercih edilen bir diğer yöntem/teknik ise % 61, 01 öğretmen adayının tercihinin oluşturan metafordur. Metaforu tercih eden öğretmen adaylarından Ö24, Ö26 ve Ö14 bu tercihlerini şu şekilde açıklamışlardır:

Ö24: “...kavramlardaki yanlışlığı ortaya çıkarmak için metafor yöntemini kullandık. Burada zaten kavramları karıştırdıklarını tespit ettik. Boşluk doldurma yöntemi ile de kavramların anlamlarını bilip bilmediklerini araştırdık.”

Ö26: “ metaforu ve boşluk doldurmayı kullandık. Boşluk doldurmada kavramların tanımlarını biz verdik ve onlardan yerleştirmelerini istedik. ...Metafor yönteminde de acaba çocuklar günlük hayattaki bir nesneyle onlara verdiğimiz kavramlar arasında bir bağlantı kurabiliyorlar mı diye düşünmüştük ama genelde pek bağlantı kuramadılar. ...bunun yanında çok güzel benzetmeler yapan öğrenciler de bulunmaktadır.”

Ö14: “... Metafor yöntemiyle öğrencilerin sahip olduğu ilginç kavram yanlışlarına şahit olduk...”

Portfolyo ve doğru/yanlış testleri de 28’er öğretmen adayının tercihi ile üçüncü en çok tercih edilen yöntem ve tekniklerdir. Öğretmen adaylarının tercihlerini destekleyici görüşler aşağıda yer almaktadır:

Ö14: “kavram yanlışları ile ilgili yaptığımız çalışmada metafor, doğru/yanlış testi, tanım yaptırma ve cümle kurdurma teknikleri ile kavram yanlışları bulmaya çalıştık. Metafor yöntemiyle öğrencilerin sahip olduğu ilginç kavram yanlışlarına şahit olduk...”

Öğretmen adaylarının % 42,37 si çoktan seçmeli testleri, %35, 6 sı da açık uçlu soruları tercih ettiğini aşağıdaki gibi ifadelerle dile getirmişlerdir:

Ö 52: “öğrencilere metafor, çoktan seçmeli, eşleştirmeli ve boşluk doldurma tekniklerinden yararlanarak hazırladığımız çalışma kağıtlarında üzerinde çalıştığımız kavramlarla ilgili sorular yönelttik.”

Ö8: “hazırlamış olduğumuz çalışma kağıtlarında boşluk doldurma, hikaye yazdırma, doğru/yanlış soruları, eşleştirme soruları, açık uçlu sorular ve metafor etkinlikleri vardı. Konumuz çok soyut olduğu için farklı etkinlikleri bir arada kullandık.”

Öğretmen adaylarının kullandıkları yöntem ve teknikler arasında dikkat çeken diğer iki yöntem ve tekniklerden olan kavram karikatürü ve tanımlama ise 19’ar öğretmen adayı tarafından kullanılmıştır. Bu yöntem ve teknikleri seçme sebeplerini şu şekilde dile getirmişlerdir:

Ö34: “...ayrıca bu yanlışları ortaya çıkarmaya çalışırken kullandığımız bir teknik de kavram karikatürü idi. Bu yöntemin çocuklarda daha çok dikkat çektiğini ve karikatürlerin tümünden bir şeyler çıkarmaya çalıştıklarını fark ettik.”

Ö14: “kavram yanlışları ile ilgili yaptığımız çalışmada metafor, doğru/yanlış testi, tanım yaptırma ve cümle kurdurma teknikleri ile kavram yanlışları bulmaya çalıştık. Metafor yöntemiyle öğrencilerin sahip olduğu ilginç kavram yanlışlarına şahit olduk...”

Geriye kalan tercihler arasında yer alan kavram haritası 17, mülakat 16, kelime ilişkilendirme 9, eşleştirme soruları 8 ve bulmaca ve örnek olay yöntemi ise 5’er öğretmen adayı tarafından kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının bu tercihlerini destekleyici ifadeler ise şu şekildedir:

Ö19: “öncelikle verilen bulmacada kavramları bulmalarını ve daha sonra da tanımlarını yazmalarını istedim.”

Ö 50: “...daha çok mülakat kullanılarak birebir sonuçlara ulaşılmaya çalışıldı....”

Ö25: “ kavram yanlışlarını ortaya çıkarmak için içerisinde çoktan seçmeli sorular, açık uçlu sorular, bulmaca ve eşleştirmeli soruların olduğu testler hazırlayarak öğrencilere dağıttım. Bunun dışında da kavram haritası uyguladım, öğrencilerle mülakatlar yaptım.”

Ö13: “kendi kazanımımızda geçen kavramlarla ilgili tahmini tanım yaptırma, cümlede kullanma, metafor, boşluk doldurma, örnek bir olay vererek soru-cevap etkinliği ve hikaye yazdırma yöntemlerini kullandık.”

5. Sonuçlar ve Öneriler

Aşağıda çalışmanın yürütüldüğü öğretmen adaylarının ilköğretim sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerde var olan kavram yanlışlarının tespiti için kullandıkları yöntem ve tekniklerle ilgili görüşlerinin doküman analizi sonucu elde edilen bulgulara dayalı olarak oluşturulan sonuçlar açıklanmış ve ardından bazı öneriler sunulmuştur.

Öğretmen adaylarının kullandıkları yöntem ve teknikler arasında en yüksek frekansa sahip olan yöntem ve teknikler sırasıyla boşluk doldurma, metafor, doğru/yanlış testleri, portfolyo ve çoktan seçmeli testlerdir. Bunda öğretmen adaylarının aldıkları Öğretim İlke ve Yöntemleri (III. yarıyıl), Ölçme ve Değerlendirme (V. yarıyıl), Hayat Bilgisi Öğretimi (5. yarıyıl) ve Okul Deneyimi (VI. yarıyıl) derslerinin etkisi olduğu düşünülebilir. Özellikle de Öğretim İlke ve Yöntemleri (III. yarıyıl), Ölçme ve Değerlendirme (V. yarıyıl) derslerinin ağırlıklı etkiye sahip olduğuna inanılmaktadır. Nitekim literatürde sosyal bilgilerde kavram öğretiminde kullanılan anlam çözümleme tabloları, kavram haritaları, kavram bulmacaları, kavramsal değişim metinleri, kavram karikatürleri, kavram ağları, tanımlama yöntemi, örnekleri örneksizlerden ayırt etme yöntemi, listeleme-gruplandırma-sınıflandırma (Alkış, 2009; Doğanay, 2005; Dünder, 2008) yöntemleri öğretmen adaylarının önerdikleri yöntem ve teknikler arasında en çok frekansa sahip olan bu yöntem

ve teknikler arasında değil daha alt sıralarda yer almaktadır. Ayrıca bu yöntemler arasından sadece kavram karikatürleri (f:19), tanımlama yöntemi (f:19), kavram haritaları (f:17) ve kavram bulmacaları (f:5) öğretmen adaylarının önerdikleri yöntem ve teknikler arasında bulunmaktadır.

Buradan hareketle geliştirilen önerilen şu şekilde sıralanabilir:

- Öğretmen adaylarının önerdikleri yöntem ve tekniklerin sosyal bilgiler dersinde kavram yanlışlarının tespit edilmesindeki etkililiğinin derinlemesine incelendiği çalışmalar yapılmalı ve bunların sonuçları gerek bu konuda araştırma yapan sosyal bilimcilerle gerek hizmet içindeki öğretmenlerle ve öğretmen adayları ile paylaşılmalıdır.
- Öğretmen adaylarının hizmet öncesi yetiştirilmesinde büyük öneme sahip ders programlarında gerekli düzenlemelerin yapılarak önerilen bu yöntem ve tekniklerin uygulamalı olarak avantaj ve dezavantajları, sınırlılıkları ve etkililiklerinin yaşayarak öğrenilmesi sağlanmalıdır.
- Ülkemizdeki farklı fakültelerde bu çalışma yenilenerek öğretmen adaylarının önerebileceği farklı yöntem ve teknikler gerekçeleri ile tespit edilerek konuya daha derin bir bakış açısı kazandırılmalıdır.
- Kavram yanlışlarının tespitinde ve giderilmesinde yeni yöntemlerin kullanımıyla ilgili çalışmalar yapılmalıdır.
- Kavram yanlışlarının tespit edilmesiyle ilgili olarak, sosyal bilgiler öğretim programında “Öğretmenler, öğrencilerin, çizdikleri kavram haritalarından yararlanarak, kavram yanlışları varsa, düzeltmelerine yardımcı olmalıdır” (MEB, 2005) şeklinde bir uyarı vardır. Sosyal bilgiler öğretim programında kavram yanlışlarının tespitinde kullanılacak yöntem ve teknikler belirtilerek uygun etkinlik örneklerine yer verilmelidir.

KAYNAKÇA

Akdağ, Ş.(2010). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi “Yeyüzünde Yaşam” Ünitesindeki Kavram Yanlışları. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar

Alkış, S. (2009). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. (Edt. Safran M. Sosyal Bilgiler Öğretimi). PegemA Yayıncılık, Ankara

Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (Yapılandırmacı Bir Yaklaşım) (ss.71-83), Ankara: PegemA Yayıncılık.

Aydoğan, S., Güneş, B., Gülçiçek, Ç. (2003). Isı ve Sıcaklık Konusunda Kavram Yanlışları. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 23(2), 111-124.

Bal, M.S. (2011), Misconceptions Of High School Students Related To The Conceptions Of Absolutism And Constitutionalism In History Courses, Educational Research and Reviews Vol. 6(3), pp.283-291. <http://www.academicjournals.org/err/PDF/Pdf%202011/Mar/Bal.pdf> 10/08/2011

Baloğlu Uğurlu, N. (2005). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Dünya ve Evren Konusu İle İlgili Kavram Yanılgıları GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:1. ss:229-246

Bektaş, Ö. ve Bilgili, A.S., (2004). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi "Osmanlı Kültür ve Medeniyeti" Ünitesinde Geçen Tarih Terimleri İle İlgili Kavram Yanılgıları, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, sayı: 9. ss:119-141

Bogdan, R.C., ve Biklen, S.K., (1992), Qualitative Research for Education, 3rd Edition, Boston: Allyn and Bacon.

Bozkurt, O., Salman Akın, B., Uşak M. (2004). İlköğretim 6., 7. ve 8. Sınıf Öğrencilerinin "Erozyon" Hakkındaki Ön Bilgilerinin Ve Kavram Yanılgılarının Tespiti. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi, Sayı 2, ss: 277-285

Büyükkasap, E., Düzgün, B., Ertuğrul, M., (2001), Lise Öğrencilerinin Işık Hakkındaki Yanlış Kavramları Milli Eğitim Dergisi, Sayı: 149

Coştu, B., Ayas, A., Ünal, S. (2007). Kavram Yanılgıları ve Olası Nedenleri: Kaynama Kavramı. Kastamonu Eğitim Dergisi, 15(1), 123-136.

Cüceloğlu, D. (2002). İnsan ve Davranışı Psikolojinin Temel Kavramları. Remzi Kitabevi. İstanbul

Çakmak, F.(2006). İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Nüfus ve Yerleşme Konusunda Geçen Kavramları Anlama Düzeyleri Ve Kavram Yanılgıları. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyonkarahisar

Demircioğlu, İ.H. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Oluşturmacı Yaklaşım, (edt. Tanrıoğen, A., Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi), Lisans Yayıncılık, İstanbul

Doğanay, A. (2005). Öğretimde Kavram ve Genellemelerin Geliştirilmesi. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Öztürk, C. Ve Dilek, D. (Ed), Pegem A Yayıncılık. Ankara

Dündar, H. (2008). Sosyal Bilgilerde Kavram Öğretimi. Özel Öğretim Yöntemlerle Sosyal Bilgiler Öğretimi, Tay B. ve Öcal A. (Ed.), Pegem Akademi, Ankara.

Erdem, E. Yılmaz, A. Morgil, İ. (2001). Kimya dersinde bazı kavramlar öğrenciler tarafından ne kadar anlaşılıyor? Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. Sayı:20. ss. 65-72.

Güneş, T., Şener Dilek, N., Demir, E.S., Hoplan, M., Çelikoğlu, M. (2010) Öğretmenlerin Kavram Öğretimi, Kavram Yanılgılarını Saptama ve Giderme Çalışmaları Üzerine Nitel Bir Araştırma. <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/205.pdf> 18.08.2011 tarihinde alınmıştır.

Köksal, M.S. (2006). Kavram Öğretimi ve Çoklu Zekâ Teorisi. Kastamonu Eğitim Dergisi. Cilt:14 No:2 473-480.

Köse, S., Coştu, B. ve Keser, Ö. F. (2003). "Fen Konularındaki Kavram Yanılgılarının

Belirlenmesi: TGA Yöntemi ve Örnek Etkinlikler". PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(1): 43-53

Kuş, E. (2009) Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri. Ankara: Anı Yayınları

Malatyalı, E., Yılmaz, K. (2010). Yapılandırmacı Öğrenme sürecinde Kavramlar ve Önemi: Kavramların Pedagojik Açıdan İncelenmesi. Uluslar arası Sosyal Araştırmalar Dergisi. Sayı:3 ss.320-332

MEB. (2005). İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4-5. sınıflar) öğretim programı. <http://ttkb.meb.gov.tr/program.aspx> , 15.07.2011

Ocak, Gürbüz, Yurtseven, Ramazan, (2009), “Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Yapılandırmacı Öğrenme Yaklaşımına Göre Değerlendirilmesi”, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12 (22), 94-109

Safran, M. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretimine Bakış. Edt. Tay, B. ve Öcal, A. Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi. Pegem A Yayıncılık. Ankara

Senemoğlu, N. (2011). Gelişim Öğrenme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya. PegemA Yayınları. Ankara (ss:511)

Tanrıoğen, A. (2006). Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Etkili Vatandaş Yetiştirme, (edt. Tanrıoğen, A., Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi), Lisans Yayıncılık, İstanbul

TDK. <http://tdkterim.gov.tr/bts/20/08/2011>

Ülgen, G. (1988). Kavram Geliştirme. Özkan Matbaacılık. Ankara

Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları ile İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri. Milli Eğitim Dergisi. 158

Yıldırım, Ali, Şimşek, Hasan, (2008), Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, 6. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları

Methods and Techniques That Student Teachers' Prefer to Reveal Elementary Students' Misconceptions in the Social Studies Lessons

Summary

The social studies lesson is a course which aims to educate active citizens as productive, can solve their problems, know their rights and responsibilities and have the social values. It is a multidisciplinary and interdisciplinary field which based on the knowledge in social science in accordance with its purpose (Ata, 2006; Demircioğlu, 2006; Safran, 2008; Tanrıoğen, 2006). Students learn important concepts of contemporary life and social science from social studies lessons. To achieve the goals of the social science lessons, primary school students should understand much better the concepts of the social studies. (Yazıcı ve Samancı, 2003). In addition to this as Ülgen (1988) emphasizes it is compulsory to learn the concepts of the field to transfer the knowledge in any discipline, solve the problems and produce a higher-order thinking skills by developing mental activities in all levels of education. For this reason revealing misconceptions is important for better concept teaching.

The aim of the study is to determine the student teachers' methods and techniques preferences while they are trying to reveal elementary students' misconceptions in the social studies lessons. In this way, a different perspective will be provided to the topic, one of rarely met in the literature, "*The methods and techniques used to specify misconceptions that is encountered in social studies lessons*". The following research question is tried to answer in the research process: "What kind of methods and techniques do Faculty of Education student teachers who are in their last year use to determine elementary students' misconceptions in the scope of social studies lessons?"

In the study, qualitative research method is preferred to reveal the collected data in detail and to establish a base for the new studies. The study is conducted with 59 student teachers who are in their last year of study. The students are selected from Recep Tayyip Erdoğan University, Department of Elementary Education in 2009-2010 spring semesters. The data in this research were obtained from student teachers' Project homework reports performed in the scope of social studies lesson in 2009-2010 spring semester and final examinations. In order to achieve the purpose of the research data were analyzed by document analysis.

According to the results of document analysis, student teachers used 13 different methods and techniques as fill in the blanks, metaphor, true/false test, portfolio, multiple-choice test, open-ended questions, concept cartoons, definition, concept maps, interview, word association test, matching questions, case study and puzzle to reveal students misconceptions. Among these, the most preferred method / technique is fill in the blanks questions used by 40 student teachers. It is followed by metaphor, true / false tests, portfolios, and multiple-choice tests.

In literature, it is specify that analysis of meaning tables, concept maps, concept puzzles, conceptual change texts, concept cartoons, concept networks, identification method, listing-grouping-classification (Alkış, 2009; Doğanay, 2005; Dündar, 2008), are used to to reveal elementary students' misconceptions. However these techniques are among the lower ranks between the methods and techniques preferred by the student teachers to to reveal elementary students' misconceptions. In addition, only the concept cartoons, identification method, concept maps and conceptual puzzles are used by the student teachers.